

05 AGUSTOS 1987

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

SAXE : 1

"CUMHURİYETİMİZİN 60. YILINA ARMAĞAN"

KAYSERİ — 1983

ÖFKEYİ YENMEK VE BAĞIŞLAMAK

Prof. Dr. Cihad TUNÇ

Öfkelenmek sözlükte kızmak, hiddetlenmek, hiddet içinde olmak, bir kimse ile bozuşmak, düşman olmak, sabırsızlanmak, tahrike kapılmak, köpürmek, tahribat yapmak gibi anlamlara gelmektedir. Görülüyor ki, öfke insanı sabırlı, şuurdu ve olgun bir kişi olmaktan çıkarıyor, onu sinirli, hiddetli karşısındakine düşman ke-silmiş, tahribat yapıcı, kırıcı ve dökücü bir insan haline getirmektedir. Bunun içindir ki, öfkeli olmak hem kişinin kendisi için, hem de cemiyet için istenilmeyen bir özelliktir. Böyle bir huya sahip olan kişi, hem kendisine hem de başkalarına büyük zararlar verebilir. Bu gibi kişilerden meydana gelen toplumlar da hem kendi aralarında hem de öteki toplumlara karşı zararlı olabilirler. Bilindiği gibi bu huy ve özellik kişinin nefis terbiyesiyle, ahlâkî durumu ile yakından ilgilidir. Zira sağlam ve mükemmel bir imâna ve bu imânın verdiği bir ahlâka ve güzel bir nefis terbiyesine sahip olan kişiler öfkelerini yenmesini, onu dizginleyip idare etmesini, istedikleri gibi kullanmasını bilirler. Nitekim Yüce Allah Âli İmrân suresinde mü'minlerin özelliklerinden bahsederken 134. âyette şöyle buyurmaktadır : «Onlar bollukta ve darlıkta sarfederler, öfkelerini yenerler, insanların kusurlarını affederler. Allah iyilik yapanları sever.»

Görülüyor ki, mü'minin özelliklerinden biri, olgun bir müslüman olmanın şartlarından biri de öfkesine hâkim olup tutmak, kızgınlığını yenerek bağışlamasını bilmektir. Öfkeye kapılıp hiddet göstermek ise, bütün fenalıkların başıdır; pek büyük zararların ve pek çok kötülüklerin ortaya çıkmasına sebep olur. Nitekim atalarımız, «öfkeyle kalkan, zararlı oturur» demişlerdir. Pek çok tecrübelerden sonra söylenmiş olan bu sözde kesin bir gerçek bulunmaktadır. Zira öfke insanı için için yer, tüketir. Öç ve intikam al-

mak, kin tutmak yüzünden devam edip giden kan davaları nice yuvaları söndürüp yıkmış, pek çok aileleri perişan etmiş, can ve mal hürriyetinden ve emniyetinden uzak kılmıştır. Bu yüzden pek çok aile malını mülkünü ucuz pahalı demeyip satmış, doğduğu ve doyduğu memleketi bırakıp başka yerlere göç etmek zorunda kalmıştır. Buna rağmen mesele çözümlenmemiş, yani yerleşip yeniden düzen kurmaya çalıştığı bu yerde de tam bir huzura ve gönül rahatlığına ulaşamamışlardır. Çünkü kendi öfkesini yenip karşı tarafı bağışlayıp bu davadan vaz geçtiği halde, karşı taraf peşini bırakmamaktadır. Bir gün onların kendisini bulacaklarından her an korkup çekinmektedir. Bu iş bitene kadar bu korku ve endişe içerisinde yaşayacak, güzelim hayat sırf bu öfke ve kin yüzünden, bağışlamasını bilmemekten çekilmez hale gelecektir.

Yine bilinir ki, insan oğluna esas olarak iki büyük kabiliyet verilmiştir. Bunlardan biri iyilik yapma kabiliyeti, diğeri de kötülük yapma kabiliyetidir. (1) Şayet kişi bu iyilik yapma kabiliyetini geliştirip kuvvetlendirir ve kendisini bu kötülük yapma kabiliyetinden arıtıp temizlerse, hem dünyada hem de âhirette kurtuluşu erişmiş olur. Eğer kötülük yapma kabiliyeti üstün gelir de kendisini fenalıklara iterse, o zaman hem dünyası hem de âhireti perişan olur, yerine getirilmesi imkânsız kayıplara uğrar.

Halbuki öfkelenip kıskırtmalara kapılmanın zararlarını çok iyi bilen imânlı bir kişi bu türlü davranışlardan uzak kalmasını, yerine göre sabretmesini bilir. Nitekim kendisine her türlü nimetleri veren, ihsanlarda bulunan, her şeyi görüp gözetken, herkese bu dünyada gücü yettiği ölçüde bir sorumluluk yükleyen (2) ve bundan dolayı da âhirette ya iyiliklerle veya azabla karşı karşıya bırakacak olan Yüce Rabbimize imân etmiş olan kimse, O'nun emirlerini yerine getirip yasaklarından uzak durmayı kendisi için vazgeçilmez bir görev olarak bilir. Bu emirleri yerine getirip yasaklardan uzak durmanın yine hem kendi yararına, hem de içinde birlikte yaşadığı toplumun yararına olduğunu idrak eder. Gerçekten bütün bu emir ve yasaklar kişinin kendisini veya nefisini yukarıda sözünü ettiğimiz kötülük yapma kabiliyetinden arıtmak, onu terbiye edip dizginlerini daima elde tutmak içindir. İşte böyle yapan kimseler öfkelerini yenerler, hiddet ve kızgınlık göstermeyip beraberce yaşadıkları kardeşlerinin kusurlarını bağışlar ve doğması mümkün olan bütün kötülüklerden her zaman uzak durmasını bilirler.

1. 91. Şems/7-9 : «Kişiye ve onu şekillendirene, sonra da ona iyilik ve kötülük kabiliyeti verene andolsun ki, kendini arıtan saadete ermiştir.»
2. Bakara/286 : «Allah kişiye ancak gücünün yeteceği kadar yükler...»

İşte bu anlamda yüce Allah Ankebût suresinin 45. âyetinde şöyle buyuruyor : «...Namaz kıl ! muhakkak ki namaz, insanı hayasızlıktan ve fenalıktan alıkor; Allah'ı anmak ne büyük şeydir, Allah yaptıklarınızı bilir». Demek oluyor ki, müslümanların namaz kılmakla emredilmiş olmaları yine kendi yararlarıdır. Çünkü namaz kılmanın asıl ve birinci faydası insanı her türlü kötülükten ve aşırı gitmekten alıkoymasıdır. Nitekim günde beş vakit güzelce abdest alıp namaz kılan, yani Allah'ın huzuruna durup, O'na, kendisine verdiği nimetler için şükreden, O'nu büyükleyip O'ndan gereği gibi korkan ve O'na sığınıp güvenen kimsenin kötülük işlemesi, ailesine, arkadaşlarına, beraber yaşadığı kimselere fenalık yapması mümkün müdür ? Eğer bir kişi namaz kıldığı halde, yine de kötülük yapmaya devam ediyorsa, bu durumda namazdan beklenen gaye hasıl olmamış ve yapılan ibadet yatıp kalkmaktan ileri gidememiştir. İşte bunun içindir ki, sevgili Peygamberimiz «Namazın güdük olanından sakınınız» buyurmuşlardır. Zira beş vakit namazı kılan kimse şu şuur ve anlayış içinde olmalıdır ki, iki namaz arasında işlemiş olduğu kötülükleri biraz sonra Allah'ın huzurunda O'nunla başbaşa kalarak itiraf edecektir. Yaptıklarınızı gayet iyi bilen Yüce Rabbimizin huzuruna hangi yüzle çıkacaktır. İşte namazın beş vakit olarak emredilmesinin sebeplerinden biri budur. Böylece insan Yüce Yaradani ile devamlı olarak yüzyüze gelsin, O'nu unutmayıp hatırlasın ve az sonra yaptığı işlerin hesabını vermek üzere huzuruna çıkacağını iyice bilsin ki, kötülük işlemeye kolayca yatkın olan nefsinin bu kötülüklerden arıtsın ve O'nu terbiye edip dinimizin emrettiği biçimde kulmasını bilsin ve bu kullanım hem kendine hem de başkasına yararlı olsun.

Bakınız, Sevgili Peygamberimiz bu konuda neler buyuruyor : «Bir kulun yalnız Allah'ın rızasını gözeterek öfkesini yenmesinden, sevabı ve değeri Allah katında daha büyük ve hayırlı bir iş yoktur.»

Hiz. Aişe, Sevgili Peygamberimizin şöyle buyurduğunu haber veriyor : «Hiddetlendirilip de kızmayan, yumuşaklık gösterip sabreden kimse, Allah'ın sevgisini kazanır.»

Abdurrahman b. Avf şöyle rivayet ediyor : «Rasûl-i Ekrem'e bir kişi geldi ve : Ya Rasûlullâh bana bir kaç kelime öğret ki, onlarla mes'ud olayım, çok olmasın ki, unutturum», dedi. Sevgili Peygamberimiz de : «Hiddetlenme» diye buyurdular.

Başka bir hadiste Hiz. Peygamber şöyle buyuruyor : «Hiddet ve öfke şeytandandır, şeytan da ateşten yaratılmıştır. Ateş ise an-

cak su ile söndürülür. Öyle ise, biriniz hiddetlenip öfkelenildiğinde abdest alsın.»

Bakınız bu konuda şöyle bir hikâye anlatılmaktadır : Hemen öfkelenip hidet gösteren ve neticede pek büyük zararlara sebep olan bir kişi, bu davranışını beğenmediği ve yaptıklarına pişman olduğu için, bilgin bir dostuna gidip bu derdini ona açarak kendisine yardımcı olmasını ister. Bilgin kişi ona su ile dolu bir sürahi vererek şu tavsiyede bulunur. Her ne zaman öfkelenip hiddete kapılırsan, bu sürahideki sudan bir fincan içeceksin; böylece öfken yatışıp şifa bulacaksın, der. Hikâyemizin kahramanı da bilgin kişinin bu tavsiyesine aynen uyar; ve çok geçmeden istemediği bu dertten kurtulup hayatını düzene koyar. İşte bu hikâyemizde esas olan, o öfkeli durumu bırakıp, bir an için başka bir şey ile meşgul olup uğraşmasını bilmektir. Çünkü hikâyemizdeki kişi, şifa bulacağım ,derdimin ilacı bu sürahideki sudur, diye sürahinin bulunduğu yere doğru gitmek suretiyle, o öfkeli ortamdan veya durumdan bir an için bile olsa çıkmaktadır. Böylece akıl ve irade gücünü başka bir yöne sevk etmektedir. İşte bu şekilde düşünüp yukarıdaki hareketleri yapması, ona öfkesini unutturmuş ve hiddete kapılarak hem kendisine hem de başkalarına zarar vermesine engel olmuştur. Demek oluyor ki böyle öfke ve hiddet anında, kişinin kendisini başka bir işe yöneltmesi onu içinde bulunduğu kötü düşüncelerden ve öfkeli ortamdan uzaklaştırdığı için, öfkesini tutmasına ve o durumu unutmaya sebep olmaktadır. Bu durumları iyi bilen kişi, isterse pekâlâ öfkesini yenip kendisini tutabilir, sabır ve tahammül göstererek ortaya çıkması mümkün olan zararları önleyebilir. Bu görüşten hareket eden kişiler kolay kolay kızıp öfkelenip bağırıp çağırılmazlar ve meseleleri Allah'ın emrettiği ölçüler içerisinde, sağlam akıl ve mantıkla çözümlenmek yolunu tercih ederler. Çünkü pek iyi bilirler ki, öfke ve şiddete kapılmak yerine getirilmesi imkansız bir takım olayların ortaya çıkmasına, gönüllerin kırılmasına, kalblerin incinmesine ve hatta daha da ileri giderse, ocakların sönmesine, ailelerin yıkılıp yok olmasına sebep olur.

Ebû Hureyre, sevgili Peygamberimizin «Kuvvetli kimse demek, güreşte başkalarını yenen değil, ancak öfke ve hiddet anında kendisine hâkim olmasını bilen kişi demektir», diye buyurduğunu haber vermektedir.

Ayrıca Hz. Ali hakkında şöyle bir hikâye anlatılır : O puta tapan müşriklerle teke tek dövüşürken, hasmını yere yatırıp göğsü

üzerine oturur ve onu önce imâna davet eder. Fakat bu davete putperest müşrik, Hz. Ali'ye tükürmekle cevap verir. Bunun üzerine Hz. Ali hasmını bırakıp üzerinden kalkar. Bu duruma çok şaşan putperest : «Beni niye öldürmedin» diye sorar. Hz. Ali de cevaben şöyle der : «Eğer seni öldürseydim, öfke ve hiddete kapıldığım için öldürecektim, yoksa Allah'ın dinini kabul etmediğinden dolayı değil.» Bu cevap üzerine putperest, Lâ ilâhe illallâh, Muhammed'ur-Rasûlullâh diyerek imân eder.

Demek oluyor ki, Hz. Ali bu örnek hareketiyle müslümanların henüz çoğalıp kuvvetlenmediği bir devirde, öfkesini yenmek suretiyle bir kişinin daha müslüman olmasına ve onun yüzünden de başka kişilerin müslümanların safına geçmesine sebep olmuş ve bu eşi az görülen hareket tarihe mal olmuştur. Bu bakımdan öfke ve nefretle dolu bir davranışta bulunmaktan son derece uzak durmak gerekir ki, iyilik yapalım derken, çok büyük felâketlere, acı ve üzüntülere sebep olmıyalım. Aksine şuurlu bir hareketle dostlarımızın sayısını artırmaya gayret edelim. Çözümlemesi gereken meseleleri, dinimizin öngördüğü kâideler ve şartlar içerisinde, doğru ve gerçek fikir ve düşüncelerle araştırıp değerlendirerek halletmeye çalışalım. Hep birlikte doğru ve faydalı olan çözüm yollarını bulmaya gayret gösterelim. Ancak bu sayededir ki, insanlar birbirleriyle gerçek anlamda kardeş olacaklar ve birbirlerinin ufak tefek kusur ve kabahatlerini bağışlamasını öğreneceklerdir. İşte fertleri bu anlayış ve davranış içerisinde olan kişilerden meydana gelen toplumlar her yönden mutlu olacaklar, birbirlerine olan güven ve bağlılıkları artacak, merhamet ve acıma duyguları gelişecek, birbirlerine karşı kötülük yapmaları akıl ve hayallerinden geçmiyecektir. Böyle olunca da kişilerin birbirlerini sevip saymaları, birbirlerinin dertlerine ortak olmaları, birbirlerine karşı ellerinden gelen her türlü yardımda bulunmaları için hiç bir engel kalmıyacak ve her türlü kan dökmeler, gönül kırmalar son bulacaktır.

Büyük hadis âlimlerinden Beyhaki'nin bildirdiğine göre, sevgili peygamberimizin torunu Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'nin cariyesi, bir gün elinden ibriği düşürüp kırdı. Belki azarlanırım korkusuyla, Ali'nin yüzüne baktı ve Yüce Allah mü'minleri överken «onlar öfkelerini yenip tutarlar» buyuruyor dedi. Ali de işte ben de öfkemi yenip tuttum dedi. Bunun üzerine cariye, «onlar, insanların kusurlarını affederler» buyuruyor deyince, Ali, ben de seni affettim, dedi. Bu defa cariye, «Allah iyilik yapanları sever» buyuruyor, deyince : Ben de seni azâdedip serbest bıraktım, dedi.

Görülüyor ki, burada cariye, efendisine bu yazımızın başında açıklamasını yapmaya çalıştığımız âyeti hatırlatarak onun öfkelenmesine mâni olduğu gibi, kendisini affettirip serbest bırakıyor. Böylece doğması imkan dahilinde olan bir takım kötü hareketlerin önüne geçerek hem efendisinin iyilik yapmasına ve sevab kazanmasına sebep oluyor, hem de kendisi hürriyetine kavuşarak, belki de istemediği bu hayattan kurtulmuş oluyor.

İşte mü'minlerin böyle bir inanca, ahlâka ve şuura sahib olmaları lazımdır. Bu da ancak imânlarını kuvvetlendirmeleriyle ve nefislerini gereği gibi terbiye etmeleriyle mümkün olur. Hele oruçlu bulunduğumuz günlerde hiç bir şekilde öfkeye ve hiddete kapılmayıp ailemizin, yakınlarımızın, çevremizdeki kardeşlerimizin ve iş arkadaşlarımızın gönüllerini incitmemeye son derece dikkat etmemiz gerekir. Çünkü islâmın temel ibadetlerinden biri olan oruç sayesinde insanlar, nefislerini her türlü kötülüklerden arıtmaya ve temizlemeye çalışırlar. İnsanın yaratılışı itibariyle sahip olduğu kolayca kötülük yapma gücü, yine oruç sayesinde kırılıp tesirsiz hale gelebilir. İyilik ve hayırlı işler yapma güç ve yeteneği, üstün basar ve kişiyi iyi ve güzel davranışlara sevkeder. Zira oruç, sadece belli bir zaman için, nefsi yemekten ve içmekten alıkoymak değil, sahib olduğumuz bütün organlarımızı her türlü kötülükleri işlemekten de alıkoymaktadır. Bunun içindir ki, Sevgili Peygamberimiz «Oruç, sabrın yarısıdır» buyurmuşlardır. Öyleyse geçici ve belirli bir zaman için, aç ve susuz kaldık, sigara içemedik diye öfkelenip hiddetlenmek, gönül kırıcı olmak, kullandığımız eşyalara zarar verip onları kırıp parçalamak, sevgi ve saygıyı unutmak, yardımlaşmayı bırakmak asla doğru olmaz. Asıl güzel huylarımızın ve iyi davranışlarımızın bilhassa oruçlu iken ortaya konması gerekir ki, yaptığımız bu ibadet Yüce Rabbimizin katında kabul buyrulsun ve bir kutsî hadiste : «Oruç ancak benim içindir, onun mükâfatını da ben vereceğim» diye işaret buyrulduğu üzere, kat kat sevap kazanılsın ve böylece yapılan bu güzel ibadet boşa gitmesin.

Yine bu anlamda Sevgili Peygamberimiz başka bir hadiste şöyle tavsiyede bulunmuşlardır : «Sizden biriniz oruçlu bulunduğu gün çirkin sözler sarfetmesin ve kimse ile çekişmesin. Eğer birisi kendisine söver veya dövüşmek için çatarsa, ben oruçluyum desin, karşılık vermesin.» İşte öfkeyi yenmek ve nefsi terbiye etmek için ne güzel bir tavsiye... Oruçlu kimse, oruçlu olduğunu hiçbir zaman hatırandan çıkarmamalı. Basit bir kelime yüzünden kavgaların çıktığı, bir cümleden dolayı da canlara kıyılıp kan döküldüğü

düşünülürse, Sevgili Peygamberimizin bu tavsiyesinin toplum hayatındaki düzen ve intizamı, birlik ve beraberliği korumak konusundaki önemi ve değeri daha iyi anlaşılır.

Konumuz olan âyetin devamında ifade edilen affedip merhametli olmak ve iyilik etmek hususunda Sevgili Peygamberimiz bize en güzel örnek olmuştur. Bu iki güzel özellik onun kuvvetli ve zayıf halinde, fakir ve zenginken de yüce kişiliğinin aynası olarak kendini göstermiştir. Yüce Allah, Kur'anda onun bu özelliklerine işaret ederek şöyle buyurmuştur : «Size içinizden bir peygamber geldi, günah işlemeniz ona güç gelir, o size pek düşkündür, mü'minlere karşı çok şefkatli ve merhametlidir.» (3)

Sevgili Peygamberimiz de her zaman şöyle buyururlardı : «İyilik Cennete kavuşturur. Yerdekilere merhamet edip esirgeyici olun ki, göktekiler de size merhamet etsin, insanlara acımayana Allah merhamet etmez. Merhametli ve esirgeyici olanları, merhameti sonsuz olan Yüce Allah da esirgeyip bağışlar. Gönlünde acıması olmayanlar ancak şeytana uyup sapan isyankârlardır.»

Ne mutlu bu belirttiğimiz özellikleri her an üzerinde taşıyıp sahib olan ve onları kaybetmekten korkan kişilere. İşte onlar gerçek mutluluğa ulaşmışlardır.